

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Камінська Т.Г. Внутрішній контроль кругообороту капіталу підприємства в умовах інтеграційних процесів / Т.Г. Камінська // Бізнес Інформ. – 2014. – № 2. – С. 271-276.
2. Коркушко О.Н. Застосування комп'ютерних технологій для удосконалення формування облікової інформації про власний капітал / О.Н. Коркушко // Інноваційна економіка. – 2013. – № 7. – С. 325-329.
3. Нестеренко С.С. Порівняльний аспект нормативного регулювання складових власного капіталу на підприємствах різних форм власності [Електронний ресурс] / С.С. Нестеренко. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2962>.
4. Якимов Ю.О. Законодавчі прогалини та колізії в нормативно-правовій базі обліку та контролю власного капіталу [Електронний ресурс] / Ю.О. Якимов. – Режим доступу: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/PPEI/article/viewFile/373/362>.
5. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV.
6. Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008 року № 514-VI.
7. Про затвердження Порядку збільшення (зменшення) статутного капіталу публічного або приватного акціонерного товариства: рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку № 1181 від 30.08.2011 р.
8. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні: Закон України від 12.07.2001 р. № 2658-III.

УДК 657.44:674

Гурина Н.В.
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри бухгалтерського обліку
Національного університету державної податкової служби України*

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ДОХОДІВ ТА ЇХ КЛАСИФІКАЦІЯ: ПРОБЛЕМИ І ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

У статті висвітлено підходи до економічної сутності доходів. Подано характеристику основних етапів розвитку знань про доходи: від історії до сьогодення. Досліджено підходи щодо виокремлення їх класифікаційних ознак. Розглянуто особливості класифікації доходів деревообробних підприємств та їх вплив на прийняття управлінських рішень.

Ключові слова: доходи, класифікація доходів, центр доходів, деревообробні підприємства.

Гурина Н.В. ЭКОНОМИЧЕСКАЯ СУЩНОСТЬ ДОХОДОВ И ИХ КЛАССИФИКАЦИЯ: ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ РЕШЕНИЯ

В статье раскрыты подходы к экономической сущности доходов. Подана характеристика основных этапов развития знаний о доходах: от истории к настоящему. Исследованы подходы относительно выделения их классификационных признаков. Рассмотрены особенности классификации доходов деревообрабатывающих предприятий и их влияние на принятие управленческих решений.

Ключевые слова: доходы, классификация доходов, центр доходов, деревообрабатывающие предприятия.

Gurina N.V. ECONOMIC ESSENCE OF PROFITS AND THEIR CLASSIFICATION: PROBLEMS AND WAYS OF DECISION

In the article, going is reflected near economic essence of profits. Description of the basic stages of development of knowledges is given about profits. Investigational going near the selection of them classification signs. The features of classification of profits of woodworking enterprises and their influence are considered on acceptance of administrative decisions.

Keywords: profits, classification of profits, center of profits, woodworking enterprises.

Постановка проблеми. Формування інформаційної бази щодо доходів підприємства є одним з актуальних питань теоретичного та практичного характеру. Однак, в сучасній науковій літературі існують різні думки щодо трактування сутності доходів, що зумовлює виникнення суперечностей та неоднозначності у висвітленні цієї економічної категорії. Це спонукає до дослідження економічної сутності поняття «доходи» як одного з основних показників діяльності та пояснює важливість їх класифікації з урахуванням особливостей роботи підприємства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомий внесок у формування системи ведення обліку доходів підприємств зробили відомі вітчизняні науковці: М.Т. Білуха, Ф.Ф. Бутинець, Б.І. Валуєв, Ю.А. Верига, В.В. Сопко, С.Ф. Голов, Н.М. Ткаченко, Є.Ю. Шара, Н.М. Шмиголь.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Різноманітність економічної категорії «доходи» пояснює відсутність єдиного підходу до виокремлення їх класифікаційних ознак, на які впливають різноманітність доходів та технологічні особливості підприємства.

Метою статті є узагальнення сутності економічної категорії «доходи», визначення її місця в сис-

темі обліку та в управлінні підприємством. Розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення класифікації доходів підприємств як передумови їх ефективного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Економісти різних часів досліджували економічну категорію «доходи», вивчали джерела їх виникнення та шляхи збільшення. Меркантилісти багатство країни ототожнювали із золотом і сріблом, які отримувались у результаті здійснення зовнішньої торгівлі. Російський меркантиліст Ф. Прокопович вважав, що досягти високого рівня добробуту країни можливо лише за умови безперервного розвитку промисловості, сільського господарства, торгівлі, засобів і шляхів сполучення [8]. А. Сміт стверджував, що капітал людини – це частина її майна, використавши яку, вона розраховує мати дохід, а збільшуючи власні доходи, вона збільшує і дохід країни, що відповідно сприяє збільшенню суспільного доходу держави. Іншими джерелами доходів А. Сміт вважав земельну ренту й заробітну плату. Він розглядав прибуток, по-перше, як результат праці робітника, оскільки вартість, яку він додає до вартості матеріалів, розділяється на дві частини: оплату його праці та прибуток підприємця; по-друге – як резуль-

тат функціонування капіталу. А. Сміт розділив всю працю на продуктивну і непродуктивну. Продуктивною він вважав працю, яку можна обміняти на капітал, а непродуктивною – працю, яка обмінюється на дохід, а тому всю сферу нематеріального виробництва визнавав непродуктивною, тобто за ту, яка не приносить прибутку ні людям, ні державі [8]. К. Маркс у своїх працях також приділяв значну увагу доходам та джерелам їх утворення (рис. 1).

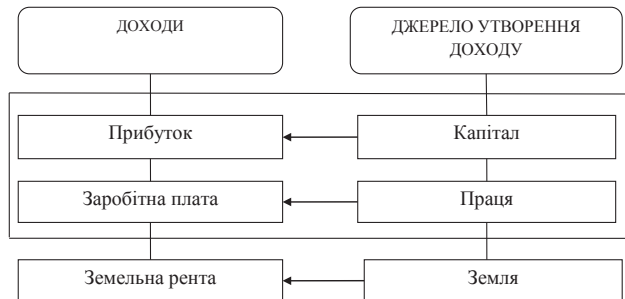

Рис. 1. Доходи та джерела їх утворення за К. Марксом (узагальнено за даними [8])

Основне джерело утворення доходу Карл Маркс вбачав у капіталі під яким він розумів сукупність певних виробничих відносин з приводу привласнення засобів виробництва і результату праці; земля – земельна рента; праця – заробітна плата. Отже, він вважав, що тільки разом це все може приносити дохід. А розвиток капіталізму призведе до зменшення значення ренти як джерела доходу, і залишаться два великих джерела його утворення – прибуток і заробітна плата [8]. Тому, враховуючи економічну ситуацію сьогодення, формулу, запропоновану К. Марксом, можна вважати актуальною.

Сучасні економісти також по-різному трактують поняття доходів. Умовно їх погляди можна розділити на дві категорії:

1) науковці, які ототожнюють дохід із виручкою від реалізації продукції;

2) автори, які визнають дохід ширшою категорією та зазначають про його вплив на визначення результату діяльності суб'єкта господарювання і величину власного капіталу (рис. 2).

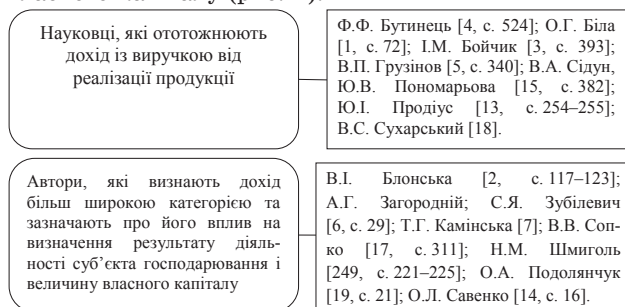

Рис. 2. Огляд досліджуваних сучасними науковцями питань щодо трактування економічної сутності категорії «дохід»

(узагальнено за даними [1-7; 11; 13-15; 17-19])

Аналіз публікацій свідчить про відсутність єдиного підходу до трактування поняття «доходи». Зазначимо, що крім літературних джерел, термін «доходи» розкривається і у нормативно-законодавчих актах. Зокрема, НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» трактує доходи як збільшення економічних вигод у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, які призводять до зростання власного

капіталу (крім зростання капіталу за рахунок внесків власників) [9]. Проте у поданому визначенні наголос робиться на збільшення економічних вигод лише в результаті надходження активів, не враховуючи при цьому можливість отримання доходу в результаті збільшення вартості вже наявного активу, наприклад внаслідок дооцінки (переоцінки). виправляє ситуацію П(С)БО 15 «Дохід», який говорить, що дохід визнається під час збільшення активу або зменшення зобов'язання, що зумовлює зростання власного капіталу (крім внеску учасників) за умови, якщо оцінка доходу може бути достовірно визначена [12].

Підсумовуючи викладений матеріал, пропонуємо уточнене визначення у такій редакції: доходи – це збільшення економічних вигод унаслідок надходження активів і/або збільшення їх вартості та зменшення зобов'язань, які призводять до зростання власного капіталу (за винятком внесків учасників) внаслідок здійснення певного виду діяльності й отриманих конкурентних переваг у результаті прийняття ефективних управлінських рішень.

У сучасних умовах ринкової економіки для підприємств різних галузей важливим є процес контролювання доходів. Важливу роль при цьому відіграє їх класифікація. Доходи підприємства можна класифікувати за різними ознаками залежно від мети, для досягнення якої потрібна інформація про них.

З метою визнання та визначення суми доходу виокремлюють дохід від:

– реалізації продукції, виконання робіт, надання послуг;

– реалізації товарів, продукції, інших активів, приданих з метою перепродажу (крім інвестицій у цінні папери);

– використання активів підприємства іншими фізичними та юридичними особами, результатом яких є отримання процентів, дивідендів, роялті;

– звичайної діяльності (операційної, фінансової, інвестиційної) [12].

Згідно зі статтю 135 ПКУ усі доходи, отримані підприємством, класифікують за двома групами:

1) операційні – доходи, отримані від реалізації товарів (робіт, послуг);

2) позареалізаційні.

На деревообробних підприємствах обробка та підготовка сировини до виготовлення з неї продукції здійснюється поетапно у різних виробничих підрозділах. Це означає, що кожен центр витрат (у нашому випадку цех) передає іншому продукцію-напівфабрикат, що дає можливість достовірно підрахувати витрати, а в деяких випадках (реалізації напівфабрикатів) і отримані доходи.

Враховуючи специфіку роботи деревообробних підприємств, пропонуємо класифікацію доходів, яка надасть можливість контролювати величину отриманих доходів у розрізі операційних сегментів та визначати частку кожного структурного підрозділу і ступінь суттєвості певного виду доходу в загальній сумі доходів.

Класифікацію доходів деревообробних підприємств, запропоновану автором, подано у таблиці 1.

Позиція підприємства щодо суттєвості доходу, отриманого в результаті певного виду діяльності чи окремим структурним підрозділом, повинна регламентуватися документом про облікову політику. Крім того, на деревообробних підприємствах, де не тільки виготовляється продукція, але й обробляється сировина, призначена для її виготовлення, доцільно розмежовувати витрати і доходи не тільки за місцем їх виникнення, але й за видами здійснених робіт.

Таблиця 1
Класифікація доходів деревообробних підприємств
(уточнено за джерелами [10; 11; 16])

Класифікаційні ознаки	Доходи	Примітки автора
За формою отримання доходів	Матеріальні	Виражена у грошовій, матеріальній формі.
	Нематеріальні (неможливо отримати)	Виражена у певних економічних вигодах, які не обчислюються у грошовій формі, наприклад право на користування будь-чим.
За визнанням	Планові	
	Отримані (фактичні)	
За періодичністю	Поточні	
	Майбутніх періодів	
За ступенем суттєвості	Суттєві	Дохід вважається суттєвим, якщо його частка в загальній сумі доходів становить не менше 5%. Проте така позиція повинна бути прописана у документі, який регламентує облікову політику підприємства.
	Несуттєві	
За центрами доходів	Центр доходів «Основне виробництво»	На прикладі місць ймовірного отримання доходів у результаті реалізації напівфабрикатів або наданих послуг.
	Центр доходів «Допоміжне виробництво»	
За географічним сегментом		Ця класифікаційна ознака характерна для підприємств, які мають у своєму складі дочірні підприємства або відокремлені підрозділи.
З огляду на об'єкт реалізації	Реалізовані	Отримані в результаті перепродажу придбаного об'єкта.
	Виготовлені	Отримані в результаті реалізації виготовленого об'єкта.

Висновки і пропозиції. Підсумовуючи викладений матеріал, запропоновано уточнене визначення доходів: доходи – це збільшення економічних вигод унаслідок надходження активів і/або збільшення їх вартості та зменшення зобов'язань, що призводять до зростання власного капіталу (за винятком внесків учасників) внаслідок здійснення певного виду діяльності й отриманих конкурентних переваг у результаті прийняття ефективних управлінських рішень. Внаслідок проведеного дослідження зроблено висновок, що використовувати на деревообробних підприємствах стандартну класифікацію доходів недоцільно. Запропонована класифікація забезпечуватиме не тільки групування їх за підрозділами, ступенем суттєвості, формою отримання та географічним сегментом, але й дасть можливість приймати управлінські

рішення з метою підвищення ефективності діяльності підприємств.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

- Біла О.Г. Фінанси підприємств: навч. посіб. / О.Г. Біла. – Львів: Магнолія-2006, 2008. – 383 с.
- Блонська В.І. Стратегія управління доходами торговельного підприємства в умовах розвитку ринкових відносин / В.І. Блонська // Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.-техн. праць. – 2008. – Вип. 18.6. – С. 117–123.
- Бойчик І.М. Економіка підприємства: навч. посіб. / І.М. Бойчик. – 2-ге вид., доповн. і переробл. – К.: Атіка, 2006. – 528 с.
- Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік / Ф.Ф. Бутинець. – Житомир: Рута, 2006. – 832 с.
- Грузинов В.П. Економіка підприємства (предпринимательская): учебник / В.П. Грузинов. – 2-е изд. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 795 с.
- Зубілевич С.Я. Облік і звітність доходів і видатків: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.06.04 / С.Я. Зубілевич; Український державний універ-т водного госп-та природокористування. – К., 2004. – 29 с.
- Камінська Т.Г. Взаємозв'язок доходів і витрат як категорій оціночних характеристик руху капіталу в обліку Електронний ресурс] / Т.Г. Камінська // Науковий вісник НУБіП України: зб. наук. праць. – 2010. – Вип. 154, ч. 3. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnu/2010_154_3/10ktg.pdf.
- Климко Г.Н. Основи економічної теорії: політекономічний аспект: підручник / Г.Н. Климко, В.П. Нестеренко, Л.О. Канищенко та ін.; за ред. Г.Н. Климка, В.П. Нестеренка. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К.: Вища шк. – Знання, 1997. – 743 с.
- Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Міністерства фінансів від 07 лютого 2013 р. № 73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kodeksy.com.ua/buh/psbo.htm>.
- Палий В.Ф. Управленческий учет издержек и доходов / В.Ф. Палий. – М.: Инфра-М, 2009. – 278 с.
- Подольчук О.А. Облік доходів сільськогосподарських підприємств: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)» / О.А. Подольчук. – К., 2009. – 21 с.
- Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід», затверджене наказом Міністерства фінансів від 31 березня 1999 р. № 87 зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://invaconsult.com.ua/index.php/2011-07-12-10-47-18/1672--15-qq>.
- Продиус Ю.И. Экономика предприятия: учеб. пособ. / Ю.И. Продиус. – Харьков: Одиссей, 2004. – 416 с.
- Савенко О.Л. Економічний механізм державного регулювання доходів населення в ринкових умовах: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.02.03 / О.Л. Савенко; Н.-д. екон. ін-т М-ва економіки та з питань європ. інтегр. України. – К., 2002. – 16 с.
- Сідун В.А. Економіка підприємства: навч. посіб. / В.А. Сідун, Ю.В. Пономарьова. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 436 с.
- Соколов Ю.А. Расходы организаций / Ю.А. Соколов. – М.: Альфа-Пресс, 2006. – 224 с.
- Сопко В.В. Бухгалтерський облік: навч. посіб. / В.В. Сопко. – 3-тє вид. перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2000. – 578 с.
- Сухарський В.С. Менеджмент: теорія, методологія, практика: моногр. / В.С. Сухарський. – Тернопіль: Астон, 2002. – 416 с.
- Шмиголь Н.М. Економічна суть доходів та доходності в системі управління підприємством / Н.М. Шмиголь // Держава та регіон. Сер. «Економіка та підприємство». – Запоріжжя: Вид-во Класичного приватного університету. – 2009. – № 7. – С. 221–225.